

HELSINGIN YLIOPISTO
HELSINGFORS UNIVERSITET
UNIVERSITY OF HELSINKI

Äänestystäminen edustuksellisessa demokratiassa

Hanna Wass

Suomalaisen tiedeakatemian nuorten klubi

15.12.2011

Esityksen rakenne

- äänioikeuden historia
- äänestämisen perustelut
- äänestysaktiivisuuteen vaikuttavat tekijät
- äänestysaktiivisuuden sosioekonomiset vinoumat
- sukupolviefekti äänestämisessä
- äänestämisen siirtyminen vanhemmilta lapsille
- institutionaalisten ja yksilötason tekijöiden yhteistarkastelu
- matalan äänestysaktiivisuuden vaikutukset edustuksellisuudelle

Äänioikeuden historia I

- Locke (1632–1704): jokaisella ihmisellä on Jumalan suomat luonnolliset oikeudet elämään, vapauteen ja omaisuuteen
- alistuminen valtion auktoriteettiin on mahdollista vain ihmisten vapaaehtoisesti antamalla suostumuksella
- luonnontilassa yksilön luonnollisten oikeuksien toteutuminen on epävarmaa, joten valtiota tarvitaan luonnollisten oikeuksien takaajaksi ja suojelijaksi
- yksilöt suostuvat yhteiskuntasopimuksessa valtion auktoriteetin alaiseksi valtion tarjoamaa suojelusta vastaan
- kannatti edustuksellista järjestelmää, koska vaalit mahdollistavat huonosti toimivista lainsäätäjistä eroon pääsemisen

Äänioikeuden historia II

- utilitaristit (James Bentham, James Mill, John Stuart Mill)
kannattivat edustuksellista demokratiaa ja yleistä äänioikeutta
  - suojeleva funktio
  - kehittävä funktio
- äänioikeuden rajoitukset
  - ne, joiden intressit tulevat edustetuksi toisten kautta, kuten naiset ja lapset (James Mill 1820)
  - äänestäjän äänimäärä riippuvainen tämän älyllisistä kyvyistä (John Stuart Mill 1861)
- äänioikeus sidottiin useimmissa maissa omistukseen ja asumiseen

Äänioikeuden historia III

- Yhdysvallat ensimmäisiä maita, jotka liberalisoivat äänestys-oikeutta koskevaa lainsäädäntöään (1850 kaikilla valkoihoisilla miehillä äänioikeus)
- Euroopassa äänioikeuden laajentaminen eteni hitaammin
  - yhteiskunnallisten jakolinjojen jyrkkyys: konservatiivit pelkäsivät työväenluokan massamobilisaatiota
  - työväenliike lisäsi painetta ulottaa äänioikeus koskemaan myös työväestöä
- yleinen äänioikeus otettiin monissa maissa käyttöön vasta sodan tai vallankumouksen jälkeen

Äänestämisen perustelut

- äänestysmotiivit voidaan jakaa kahteen eri ulottuvuuteen
  - instrumentaalinen ulottuvuus: mihin ääni vaikuttaa, mitä sillä saavutetaan
    - äänestämisen paradoksi: $(P)B-C < 0$
  - ekspressiivinen ulottuvuus: mitä äänestämällä pyritään ilmaisemaan (esim. velvollisuudentunto, tuki vallitsevalle järjestelmälle, puoluepreferenssin vahvistaminen)
    - äänestämisen hyötyjen (rewards) laajentaminen:
 $R = P(B) + D - C$

Äänestysaktiivisuuteen vaikuttavat järjestelmä- ja yksilötason tekijät

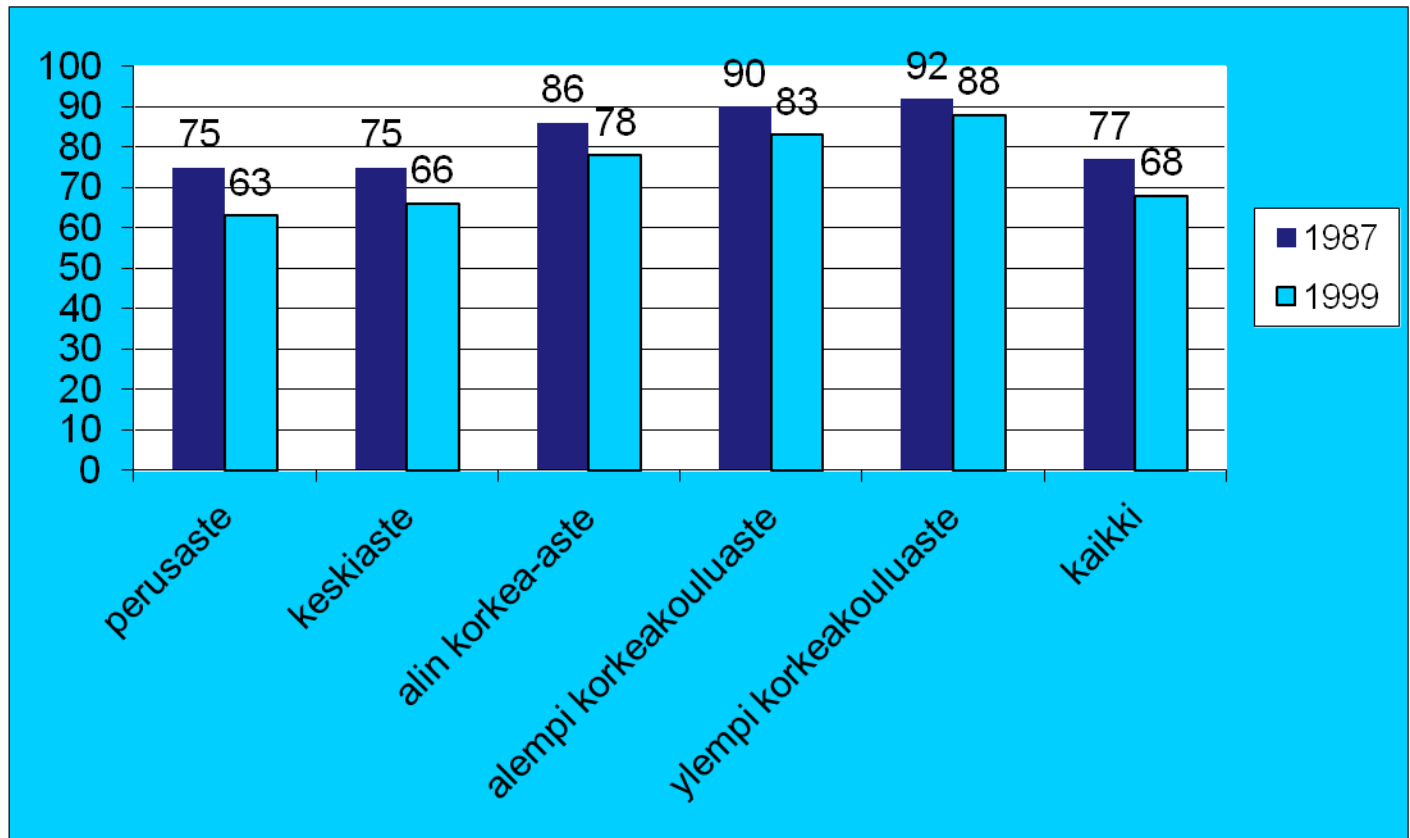
---

makrotaso		
institutionaaliset tekijät vaalijärjestelmä, vaalitapa, vaalipiirien lukumäärä, vaalipiirin koko	puoluejärjestelmä puolueiden ja eri uskonnollisten, ammatillisten ja muiden sosiaalisten ryhmien väliset linkit	sosioekonominen ympäristö väestön koko, väestön keskittyminen, väestön stabiiliteetti
äänestyspakko äänestysikäraja	vaalien kilpailullisuuden aste puoluekentän fragmentaatio (puolueiden lukumäärä)	aikaisempi äänestysaktiivisuus taloudellinen kehitys
rekisteröintiin liittyvät järjestelyt	puoluekentän polarisaatio (puolueiden ideologinen etäisyys toisistaan)	lukutaidon aste
rinnakkaiset vaalit äänestämisen ajankohta vaalien tiheys vaalien ratkaisuus vaalien demokraattisuuden aste		
mikrotaso		
sosiodemografiset tekijät sukupuoli ikä sukupuoli etninen tausta	sosioekonomiset tekijät koulutus yhteiskuntaluokka tulot omistaminen (asumismuoto)	sosiaalipsykologiset tekijät uskonnollisuus puoluejäsenyys puoluesamastuminen äänestämistä koskeva velvollisuudentunne kiinnostus politiikkaa kohtaan poliittinen tietotaso subjektiivinen kansalaispätevyys ja politiikan responsiivisuus tyytyväisyys maan taloudelliseen tilanteeseen tapaaäänestämisen
siviilisääty	työmarkkina-asema muuttotiheys järjestöjäsenyys	
	ammattiyhdistyksen jäsenyys	
	asuinpaikka (maaseutu- taajama) terveys	persoonallisuuspiirteet sosiaaliset verkostot

---

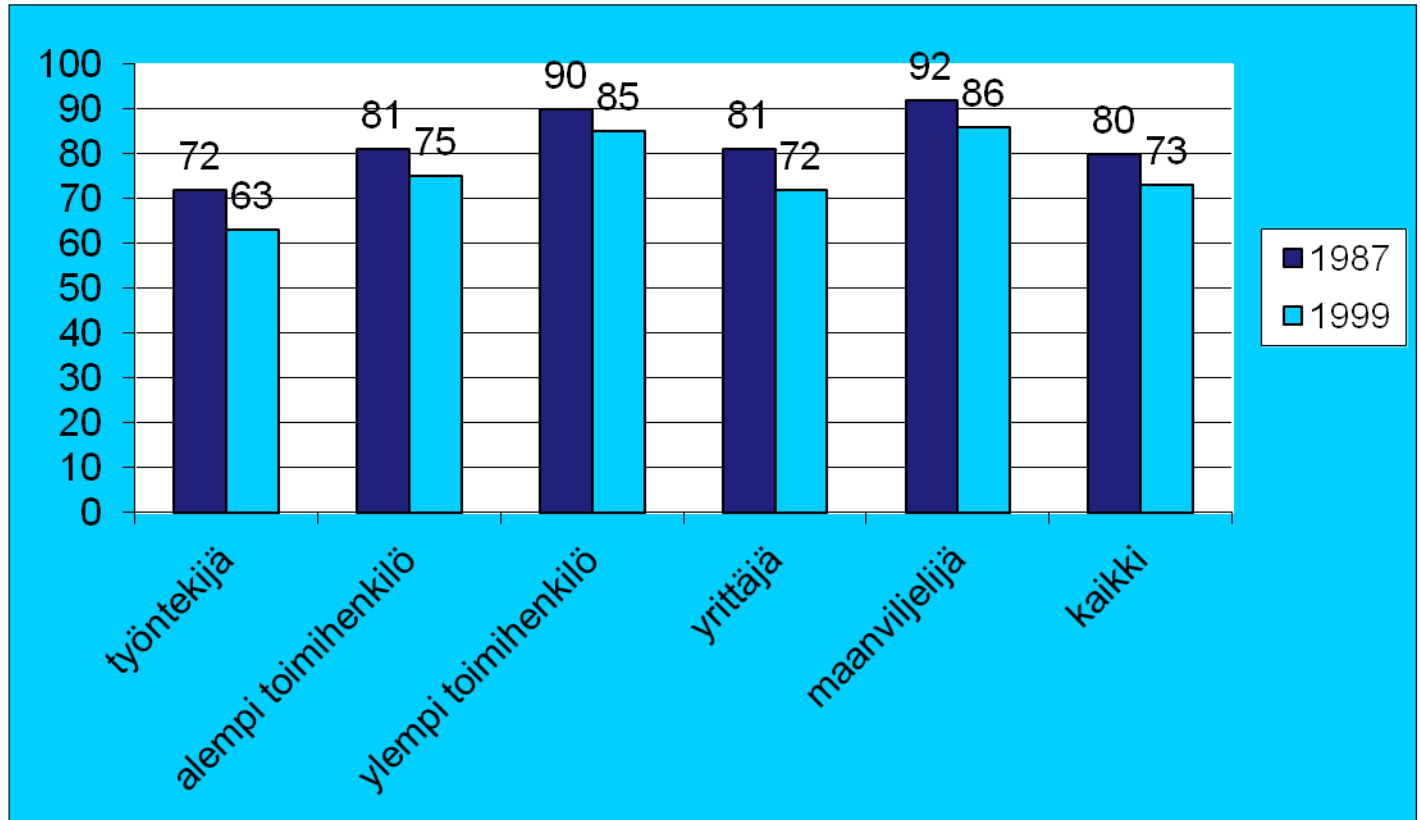
Äänestysaktiivisuus koulutuksen mukaan vuosien 1987 ja 1999 eduskuntavaaleissa (%).

Lähde: Martikainen & Wass 2002, 44.

Äänestysaktiivisuus yhteiskuntaluokan mukaan vuosien 1987 ja 1999 eduskuntavaaleissa (%).

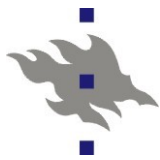
Lähde: Martikainen & Wass 2002, 42.

Äänestysaktiivisuus iän mukaan vuosien 1987 ja 1999 eduskuntavaaleissa (%).

Lähde: Bhatti ym. 2011 (Martikainen & Wass 2002, aineisto).

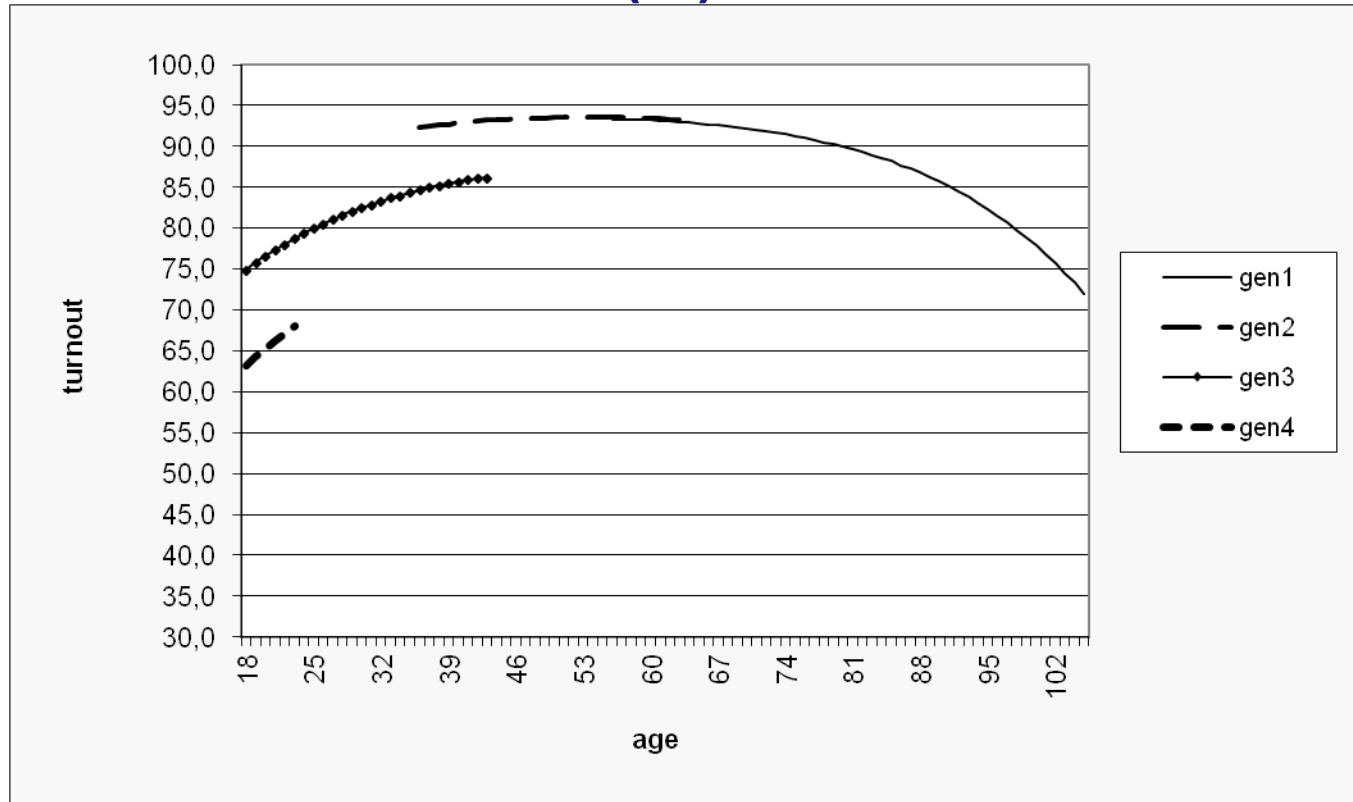
Valittujen ikäkohorttien äänestysaktiivisuus vuosien 1979, 1987 ja 1999 eduskuntavaaleissa (%).

	1979			1987			1999			
	Yht.	M	N	Yht.	M	N	Yht.	M	N	
18	75,5	75,3	76,1	26	66,5	64,6	38	67,4	64,4	70,6
19-20	70,4	70,4	70,3	27-28	68,7	66,7	39-40	68,7	65,9	71,5
21-22	72,2	72,7	71,7	29-30	72,1	70,3	41-42	70,2	67,9	72,7
46-55	88,7	88,9	88,5	54-63	86,9	87,3	66-75	78,7	80,1	77,7

Taulukossa on seurattu eri ikäryhmiä vaaleista toiseen ja laskettu heidän ikänsä kulloistenkin vaalien ajankohtana. Esimerkiksi vuoden 1979 eduskuntavaaleissa 18-vuotiaita olleet olivat vuoden 1987 vaaleihin tullessa 26-vuotiaita ja siitä 12 vuoden kuluttua vuoden 1999 vaaleissa 38-vuotiaita. Lähde: Martikainen ja Wass 2002, 67.

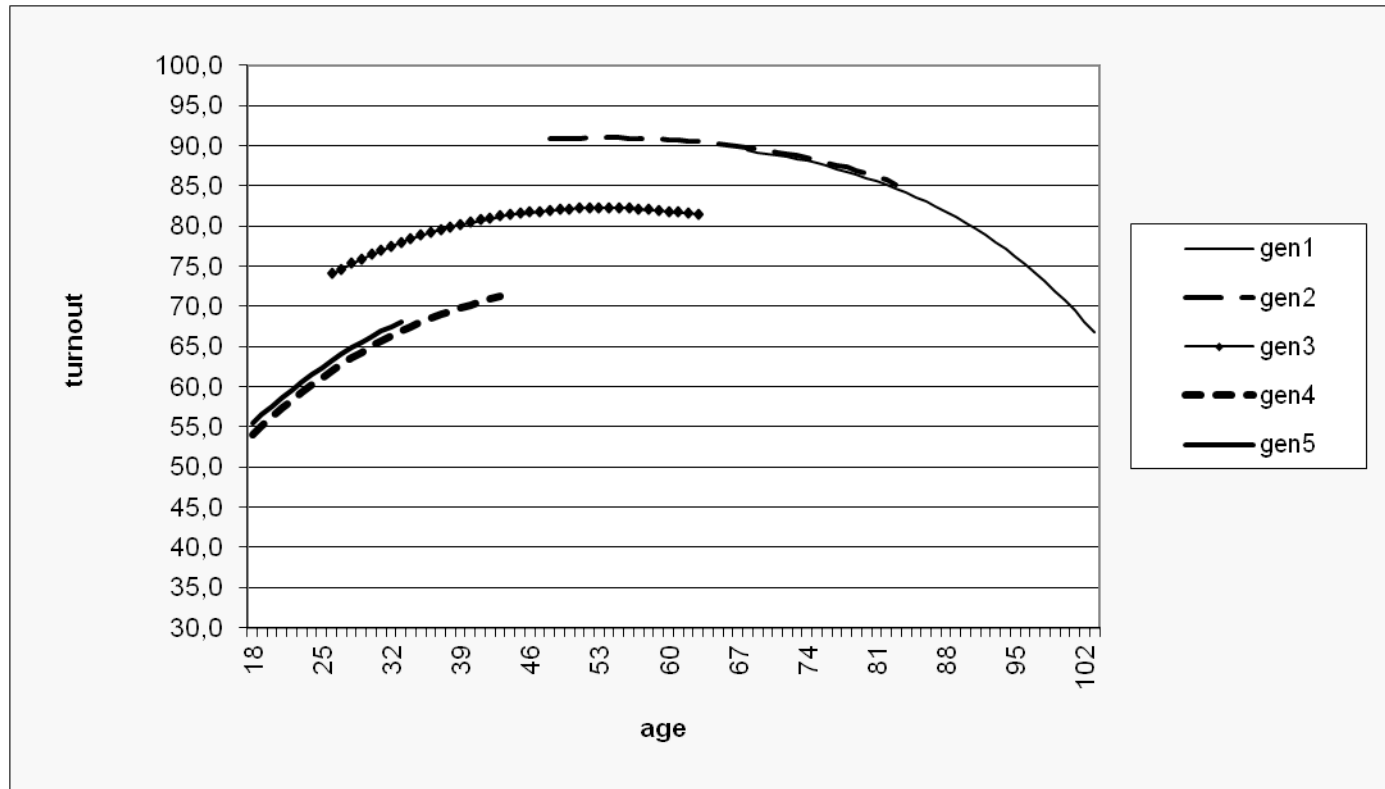
Arvioitu äänestysaktiivisuus iän ja periodin mukaan vuosien 1975–1983 eduskuntavaaleissa (%).

Lähde: Wass 2007, 656.

Arvioitu äänestysaktiivisuus iän ja periodin mukaan vuosien 1987–2003 eduskuntavaaleissa (%).

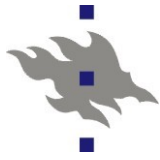
Lähde: Wass 2007, 656.

18–30-vuotiaiden äänestysaktiivisuus isän ja äidin äänestämisen mukaan vuosien 1999 eduskuntavaaleissa (%).

	isä äänesti	isä ei äänestänyt	äiti äänesti	äiti ei äänestänyt
äänesti	61	32	61	29
ei äänestänyt	39	68	39	71
yhteensä	100	100	100	100
N	54 547	15 007	58 584	16 998

Lähde: Martikainen & Wass 2002 (aineisto).

Arvioitu äänestystaipumus politiikkaa kohtaan tunnetun kiinnostuksen ja äänestyspakon mukaan vuoden 2009 eurovaaleissa ja vuosien 2004–2008 kansallisissa parlamenttivaaleissa.

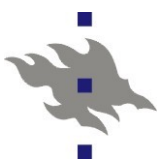
	eurovaalivaalit		kansalliset vaalit	
	äänestyspakko		äänestyspakko	
	kyllä	ei	kyllä	ei
poliittinen kiinnostus				
ei lainkaan kiinnostunut	.739	.436	.833	.691
vähän kiinnostunut	.859	.669	.941	.877
jossain määrin kiinnostunut	.888	.798	.953	.942
hyvin kiinnostunut	.930	.861	.970	.943
eniten ja vähiten kiinnostuneiden erotus	.191	.425	.137	.252

Lähde: Söderlund ym. 2011, 697 (muokattu).

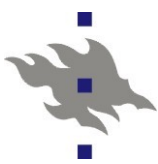
Matalan äänestysaktiivisuuden vaikutukset edustuksellisuudelle I

- vaalien tulos on lainvoimainen riippumatta siitä, kuinka suuri osa äänioikeutetuista eli valitsijakunnasta äänestää
- peilikuvamallin mukaan ideaalitulanteessa kansanedustuslaitos muodostaa ulkoisesti kansan pienoiskoossa
- jotta peilikuvamalli saavutettaisiin, ihmisten tulisi äänestää itsensä kanssa mahdollisimman samankaltaista ehdokasta
- alhainen äänestysaktiivisuus tällöin ongelmaton vain siinä tilanteessa, että äänestämättömyys olisi tasaisesti jakautunut eri väestöryhmien kesken

Matalan äänestysaktiivisuuden vaikutukset edustuksellisuudelle II

- ulkoinen edustavuus ei kuitenkaan välttämättä riittävä kriteeri edustuksellisuuden toteutumiselle, olennaista on edustajien ja kansalaisten välinen mielipide-edustavuus
- useissa tutkimuksissa on todettu, että osallistuminen pakottaa ottamaan kansalaisten näkemykset huomioon poliittisessa päätöksenteossa ja vastaavasti niiden, joiden äänestysaktiivisuus on matalaa, intressit on helpompi jättää vähemmällä huomiolla
- ongelmallista silloin, kun äänestäneiden ja äänestämättä jättäneiden näkemykset poikkeavat olennaisesti toisistaan

Matalan äänestysaktiivisuuden vaikutukset edustuksellisuudelle III

- eri tutkimuksissa on saatu poikkeavia tuloksia sen suhteen, eroavatko valitsija- ja äänestäjäkunta selvästi toisistaan mielipiteiden suhteen
- äänestysaktiivisuuden tason vaikutuksesta vaalien lopputulokseen on myös erilaisia havaintoja
- tiettyjen ryhmien yliedustuksella äänestäjien joukossa on kuitenkin pidemmällä aikavälillä vaikutuksia siihen, kenen intressit välittyvät päätöksentekoon ja millaisten asioiden hoitoon ylipäänsä keskitytään

Työperäistä maahanmuuttoa koskevat asenteet neljässä eri ryhmässä vuoden 2003 eduskuntavaaleissa, yksisuuntainen varianssianalyysi.

	äänestämättä jättäneet	äänestäjät	ehdokkaat	valitut ehdokkaat
Suomen tulisi aktiivisesti pyrkiä houkuttelemaan ulkomaalaista työvoimaa	1.821	2.072	2.383	2.531
<i>F</i> -test	32.764			
sig.	<0.001			
(n)	227	906	1384	191

1 = täysin eri mieltä, 2 = jokseenkin eri mieltä, 3 = jokseenkin samaa mieltä, 4 = täysin samaa mieltä

Lähde: Kestilä-Kekkonen, Elina & Wass, Hanna. 2008.

Äänestäneiden ja äänestämättä jättäneiden suhtautuminen työperäiseen maahanmuuttoon sekä asiantuntija-arviot eduskunnan ja hallituksen sijoittumisesta, ryhmäkeskiarvot.

	vakiintu- neiden puolu- eiden äänestäjät	Perus- suoma- laisten äänestäjät	äänestä- mättä jättäneet	eduskunta	hallitus
suhtautuminen työperäiseen maahanmuuttoon (0=tulisi vähentää huomattavasti, 10=tulisi lisätä huomattavasti)	6,0 SD=2,4 (N=518)	4,4 SD=2,6 (N=113)	4,5 SD=1,0 (N=69)	5,2	6,3

Lähde: Wass ym. 2011 (muokattu).